

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Hållbar utveckling inom Göteborgs kommunala gymnasieskolor

Johan Bellman och Esbjörn Nordenborg

LAU690

Handledare: Mikael Olsson

Examinator: Johan Boman

Rapportnummer: VT07 – 3060 – 02S

Esbjörn Nordenborg och Johan Bellman

GÖTEBORGS UNIVERSITET

ABSTRAKT

Examensarbete inom lärarutbildningen

Titel: Hållbar Utveckling inom Göteborgs kommunala gymnasieskolor

Författare: Johan Bellman och Esbjörn Nordenborg

Termin och år: VT 2007

Kursansvarig institution: Sociologiska Institutionen, Göteborgs Universitet

Handledare: Mikael Olsson, Universitetsadjunkt Göteborgs universitet
Institutionen för Växt- och Miljövetenskaper

Examinator: Johan Boman, Göteborgs Universitet

Rapportnummer: VT07 – 3060 – 02S

Nyckelord: Hållbar Utveckling (HU), Göteborgs Kommunala Gymnasieskolor

Studiens syfte är att kartlägga hur långt Göteborgs kommunala gymnasieskolor har kommit med att införliva undervisning inom Hållbar Utveckling (HU) i skolarbetet. Ett annat mål är att väcka intresse för Hållbar Utveckling genom studien. Frågeställningen för vår studie är: Hur pass engagerade är man på Göteborgs kommunala gymnasieskolor inom HU i undervisningen och inom verksamheten? Vad behövs för ett vidare HU-engagemang på gymnasierna? För att få en så bra beskrivning som möjligt har vi valt att vända oss till rektorerna/verksamhetscheferna på de 15 kommunala gymnasieskolorna i Göteborg. Vår metod har varit att skicka ut ett frågeformulär med frågor kring Hållbar Utveckling till rektorerna/verksamhetscheferna för Göteborgs kommunala gymnasieskolor.

Vi har valt rektorerna då ansvaret och den beslutande makten om verksamheten på skolorna ligger hos dem. De ger därför en bra bild av på vilken nivå skolan befinner sig på inom arbetet med Hållbar Utveckling. En annan orsak för att gå ut till de verksamhetsansvariga är att de har en direkt påverkan på den övriga organisationens arbete med HU.

Resultaten vi kommit fram till är att det utspritt över Göteborgs kommunala gymnasier föreligger mycket arbete inom ramarna för HU. För rektorerna handlar Hållbar Utveckling mycket om långsiktigt tänkande och planering. Hur pass aktiva gymnasieskolorna är inom HU är inte helt beroende av ekonomiska incitament. Det som är mest avgörande för hur pass engagerade gymnasieskolorna är i arbetet med HU är intresset hos skolläda och personal.

För ett vidare HU-engagemang på Göteborgs kommunala gymnasier behövs ett utökat samarbete mellan skolorna. Det är också viktigt att goda HU-exempel lyfts fram. Diskussionen kring Hållbar Utveckling måste föras på alla samhällsnivåer. Hållbar Utveckling bör även ingå i styrdokumentet på ett tydligare sätt.

Som lärare eller personal handlar det om att vara medvetna om och intresserade av samhälls- och världsutvecklingen. HU kan vara en liten del i lärandet eller komma in som ett tema i värdegrunden för hela skolarbetet. Även eleverna måste bli intresserade genom att själva få delta i HU-diskussionen och sätta sig in i vad olika ståndpunkter för med sig av moraliska och miljöetiska problem. Undervisningen bör ske på ett upplysande och inte fördömande sätt.

En förhoppning med denna studie är att den årligen kommer att följas upp av kommande lärarstudenter så att vi i och med detta tydligt kommer att kunna följa den utveckling som sker med utbildningen inom Hållbar Utveckling på Göteborgs kommunala gymnasieskolor.

Esbjörn Nordenborg och Johan Bellman

FÖRORD

Vi som har gjort denna studie är två blivande lärare, Johan Bellman och Esbjörn Nordenborg. Studien är vårt examensarbete inom det korta lärarprogrammet, SÄN (Särskild Ämneslärarutbildning för Naturvetare). Johan har en bakgrund som fysiker och Esbjörn har en bakgrund som kemist.

I studien försöker vi kartlägga arbetet inom ramarna för Hållbar Utveckling på Göteborgs kommunala gymnasieskolor. Som metod valde vi att göra ett frågeformulär riktat till rektorerna och verksamhetscheferna på de kommunala gymnasieskolorna i Göteborg.

Vår ambition har varit att få en statusbild av arbetet med Hållbar Utveckling inom Göteborgs kommunala gymnasieskolor.

Det är vår förhoppning att gymnasieskolorna kan se vår utvärdering som en sporre att ytterligare förbättra sitt arbete med Hållbar Utveckling.

Vi vill tacka vår handledare Mikael Olsson samt våra inspirerande SÄN-vänner.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

ABSTRAKT	3
FÖRORD	5
INNEHÅLLSFÖRTECKNING	7
INTRODUKTION	9
VAD HANDLAR HÅLLBAR UTVECKLING OM?	9
TIDIGARE TRADITIONER OCH HÅLLBAR UTVECKLING	10
MILSTOLPAR INOM HU – TEORIBAKGRUND	10
SVERIGES OCH GÖTEBORGS MÅL OCH ARBETE MED HU	11
STYRDOKUMENT FÖR ARBETE INOM HÅLLBAR UTVECKLING	12
VÅR STUDIE	14
SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNING	14
VAD VI GJORT - TILLVÄGAGÅNGSÄTT	14
GRANSKNING OCH ANALYS AV FRÅGEFORMULÄR	16
FRÅGA ETT: ÄR NI ENGAGERADE I HU HÄR PÅ SKOLAN?	16
FRÅGA TVÅ: HUR SER NI PÅ HU?	16
FRÅGA TRE: FÅR SKOLANS NYANSTÄLLDA PERSONAL NÅGON INTRODUKTION OM VAD SOM GÄLLER; VAD SKOLAN HAR FÖR RIKTLINJER OCH MÅL INOM HU?	17
FRÅGA FYRA: MYNDIGHETEN FÖR SKOLUTVECKLING HAR TAGIT FRAM STÖDMATERIAL FÖR HUR MAN KAN ARBETA MED HU, HAR NI TAGIT DEL AV DETTA MATERIAL?	17
FRÅGA FEM: KÄNNER NI TILL ATT MYNDIGHETEN FÖR SKOLUTVECKLING HAR EN UTMÄRKELSE; SKOLA FÖR HU? – ÄR ER SKOLA EN SKOLA FÖR HU? – KOMMENTERA GÄRNA ERT SVAR.	17
FRÅGA SEX: VÄLKOMNAR NI INITIATIV SOM HU?	17
FRÅGA SJU: HAR SKOLAN KONTAKT OCH SAMARBETE MED ANDRA SKOLOR OCH INSTITUTIONER SOM KAN KOPPLAS TILL HU?	18
FRÅGA ÅTTA: VAD INNEBÄR HU FÖR ER OCH BÖR MAN ARBETA ÄMNESÖVERGRIPANDE MED HU?	18
FRÅGA NIO: PÅ VILKEN NIVÅ BÖR HU DISKUSSIONEN FÖRAS?	19
– POLITISKT; PÅ STATLIG, REGIONAL ELLER KOMMUNAL NIVÅ?	19
– PÅ LÄRARUTBILDNINGEN?	19
– PÅ INDIVIDUELL NIVÅ, SKOLA FÖR SKOLA?	19
FRÅGA TIO: MÅSTE DET FINNAS ETT EKONOMISKT INCITAMENT, SÅSOM SKOLPENGEN, SÄRSKILDA HU-BIDRAG ELLER STIPENDIER, FÖR ATT SKOLOR PÅ ALLVAR SKA BÖRJA MED HU?	19
FRÅGA ELVA: EN KONKRET DEL AV HU-TILLÄMPNING PÅ SKOLAN KAN TILL EXEMPEL UTGÖRAS AV EKOLOGISKA PRODUKTER I BAMBA, SOPSORTERING, MILJÖCERTIFIERING ETCETERA. HUR LIGGER NI TILL HÄR?	20
FRÅGA TOLV: VAD TROR NI KRÄVS FÖR ATT HU SKA FÅ ETT ÄNNU STÖRRE GENOMSLAG I GÖTEBORGS KOMMUNALA GYMNASIESKOLOR?	20
SUMMERING AV ANALYS OCH KOMMENTARER	22
RESULTAT	23
DISKUSSION	24
BIBLIOGRAFI	26

FRÅGEFORMULÄRET	28
BESVARADE FRÅGEFORMULÄR	32
SKOLA: BURGÅRDENS UTBILDNINGSCENTRUM	32
SKOLA: BURGÅRDENS UTBILDNINGSCENTRUM II	34
SKOLA: ESTER MOSESSONS GYMNASIUM	36
SKOLA: FRÖLUNDAGYMNASIET	38
SKOLA: HVITFELDTSKA GYMNASIET	40
SKOLA: IHGR	42
SKOLA: KATRINELUNDSGYMNASIET	44
SKOLA: MUNKEBÄCKSGYMNASIET	46
SKOLA: POLHEMSGYMNASIET	48
SKOLA: SCHILLERSKA GYMNASIET	50
SKOLA: SLOTSBERGSGYMNASIET	52

INTRODUKTION

VAD HANDLAR HÅLLBAR UTVECKLING OM?

Hållbar utveckling, HU, handlar om att vi alla behöver vårda och respektera vår jord och varandra på ett sätt som fungerar nu och i framtiden. I skolan görs detta genom att eleverna undervisas om vägen och möjligheten till det hållbara och rättvisa samhället. Inom ramarna för HU i skolan diskuterar man miljö, sociala och ekonomiska samhällsfrågor på ett konstruktivt sätt och ur flera synvinklar.

För att se hur begreppet Hållbar Utveckling (HU) hänger ihop kan det lite grovt delas in tre delar:
Lärande i HU – Hur den praktiska delen på skolan utformas. T ex. bamba, miljöcertifiering.
Lärande om HU – Teorierna kring hur undervisningen i HU ska bedrivas.
Lärande för HU – Hur den praktiska undervisningen faktiskt bedrivs.

Solbilden kommer från Myndigheten för skolutveckling (2004) och ger en bra översiktssbild av vad Lärande för Hållbar Utveckling handlar om.

Myndigheten för skolutveckling (2004), Lärande för Hållbar Utveckling

Genom att få uppleva elevdemokrati i skolan formas eleverna till aktiva demokratiska medborgare, som är delaktiga i den värld de lever i och är medvetna om sina möjligheter att göra val och påverka omvärlden. Detta förmedlas i skolan genom en hållbar undervisning för Hållbar Utveckling.

Esbjörn Nordenborg och Johan Bellman

TIDIGARE TRADITIONER OCH HÅLLBAR UTVECKLING

Under 60-70-talet hade vi en faktabaserad miljöundervisning med fokus på miljöproblem och miljöförstöring ur ett rent vetenskapligt perspektiv. På 80-talet infördes en normerande miljöundervisning, eftersom det ansågs att den faktabaserade undervisningen inte var tillräcklig för att förändra något. Nu står vi inför miljöundervisning kopplad till HU.

I nuläget handlar lärande för HU delvis om demokrati. Eleverna i skolan bör i demokratins namn uppmuntras att uttrycka sina åsikter och idéer. För att detta ska falla väl ut måste eleverna ha genomlevt demokrati i skolan. De måste ha lärt sig att kritiskt granska påståenden och åsikter, att kunna diskutera för och emot en ståndpunkt, och att se saker ur olika perspektiv.

Eleverna ska alltså vänjas vid att lyssna till andras åsikter och samtidigt vara kritiska. Har eleverna väl vant sig vid att se saker ur olika synvinklar, att det sällan finns endast en rätt väg eller en åsikt som är rätt, så är det sedan betydligt lättare att argumentera mot exempelvis en ekologiskt ohållbar åsikt. Vi citerar här läroplanen från skolverket (1994), skolans värdegrund,

”Det offentliga skolväsendet vilar på demokratins grund. Skollagen (1985:1100) slår fast att verksamheten i skolan skall utformas i överensstämmelse med grundläggande demokratiska värderingar och att var och en som verkar inom skolan skall främja aktningen för varje människas egenvärde och respekten för vår gemensamma miljö (1 kap. 2 §)”.

MILSTOLPAR INOM HU – TEORIBAKGRUND

Det första stora dokumentet och startpunkten för den internationella HU diskussionen är enligt många FN-rapporten från Brundtlandkommissionen (1987): ”Our common future”. Man diskuterar där HU-frågan och ger HU- definitionen,

“Sustainable development meets the needs of the present without compromising the ability of future generations to meet their own needs”.

Man klargör i denna rapport att Hållbar Utveckling även handlar om sociala och ekonomiska faktorer av utvecklingen förutom det ekologiska perspektivet av en hållbar utveckling. Några år senare, under FN-konferensen i Rio de Janeiro arbetar världssamfundet vidare med vad begreppet Hållbar Utveckling innebär. Nedanstående citat är hämtat från Riodeklarationen (1992):

” Human beings are at the centre of concerns for sustainable development. They are entitled to a healthy and productive life in harmony with nature”.

FN-konferensen i Rio följs upp av en handlingsinriktad tolkning av HU begreppet i Agenda 21 (1992), som också var en FN-konferens, vilken behandlade miljö och utveckling. Namnet Agenda 21 syftar på det 21:a århundradet och på konferensen behandlades hur man praktiskt ska arbeta mot miljöförstöring och mot fattigdom etcetera samt vikten av att alla i samhället är engagerade. I Sverige skulle det t.ex. finnas ett Agenda 21 kontor i varje kommun. Dock har detta inte uppfyllts helt och hållet.

År 1997 i Kyoto hölls en klimatkonferens där man enades om den internationella överenskommelsen, Kyotoprotokollet (1997). Överenskommelsen har avsikten att stabilisera och

på sikt minska och de globala utsläppen av växthusgaser. Avtalet var ett första steg mot en hållbar utveckling vad gäller jordens klimat. Under FN-konferensen i Johannesburg (2002) erkändes Hållbar Utveckling som en överordnad princip för arbetet inom FN.

År 2005 utlyste UNESCO ”United Nations Decade of Education for Sustainable development” (UNESCO 2005-2014 (2005)). Vi lever alltså sen ett par år tillbaka i årtiondet för utbildning för Hållbar Utveckling. Hur mycket vi märkt av detta än så länge kan verkligen diskuteras.

Kyoto konferensen följdes nyligen upp av en ny FN-klimatkonferens i Nairobi (2006). På denna uppföljning rådde samstämmighet om att människan är direkt orsak till växthuseffekten och att drastiska åtgärder behövs nu.

SVERIGES OCH GÖTEBORGS MÅL OCH ARBETE MED HU

De 16 nationella miljömålen (2005) täcker upp den ekologiska sidan av arbetet med HU från Sveriges riksdag. Det övergripande syftet med Sveriges nationella miljömål är att värna om våra ekologiska system. Om våra barn och deras barn ska få uppleva samma natur och miljö som vi fått växa upp i måste det till en del förändringar i vårt sätt att leva och handskas med omgivningen.

Således kan man säga att meningen med de 16 miljö kvalitetsmålen för det första är, att beskriva vad Sveriges riksdag anser som långsiktigt hållbara tillstånd för Sveriges natur, miljö och kultur. Det andra syftet med målen är att ge vägledning i hur vi alla kan arbeta för en hållbar utveckling av vår miljö och vårt samhälle, d.v.s. hur vi ska göra för att uppnå miljö kvalitetsmålen och på så sätt skydda och bevara vår omgivning.

Det är viktigt att just alla tar ansvar och engagerar sig i miljömålsarbetet, inte bara riksdag & regering med myndigheter, näringsliv och föreningar, utan också vi alla, som konsument. Som konsument har vi stor möjlighet att påverka genom vad vi köper och inte köper. Eftersom mycket av det vi köper är tillverkat i andra länder sträcker sig påverkan av våra val som konsument även utomlands.

För att verkligen bromsa klimatförändringarna krävs att vi i västvärlden ändrar vår livsstil. Att vi som har möjlighet att välja vårt sätt att leva gör detta på ett för resten av världen föredömligt sätt. Idén om växthuseffekten i sig är inte så ny som man kanske tror, redan på 1800-talet presenterade den kände svenske kemisten och fysikern Arrhenius (1896) en teori om växthuseffekten där jorden värms upp på grund av koleldning.

Tanken att växthuseffekten skulle kunna påverka jorden på ett negativt sätt fick ordentligt genomslag i och med 1970-talets miljödebatt. Redan på FN:s miljökonferens i Stockholm 1972 behandlades klimatfrågan, så vi kan inte hävda att vi inget visste.

I och med ”Our common future” rapporten 1987 klargjordes sambandet mellan klimatförändringar, ekonomi, rättvis- och miljöfrågor, utvecklingsfrågor och fattigdomsbekämpning. Alltså att en Hållbar Utveckling har ett klart samband med ekonomi, miljö och sociala frågor.

En aspekt som kan påverka hur arbetet med hållbar utveckling bedrivs inom skolan är hur det omgivande samhället jobbar med dessa frågor. Här kan man säga att Göteborg ger två olika bilder av hur de ser på hållbar utveckling. Å ena sidan är Göteborg av tradition en industristad, där man

inte alltid har prioriterat dessa frågor. Som exempel kan nämnas den kraftiga rivningen av kulturhistorisk bebyggelse samt en ganska bilvänlig stadsplanering. Det senare är ju definitivt ett resultat av Volvos starka prägel och inflytande över staden.

Samtidigt jobbar Göteborgs kommun mycket ambitiöst med dessa frågor nuförtiden. Bland annat ger stadskansliet ut en sammanställning, Göteborgssamhällets utveckling (2007), som för femte året i rad utgår från begreppet hållbar utveckling. I sammanställningen beskrivs samhällets utveckling utifrån de tre dimensionerna ekonomi (tillväxten/konkurrenskraften), socialt (människan/medborgarkraften) och miljömässigt (ekologin/bärkraften).

Även i andra sammanhang visar de ledande aktörerna en ambition att arbeta med dessa frågor. Sedan vet vi ju att det är sak att prata och en annan att agera. De faktiska resultaten är väl sådär. Att man nu ser dessa frågor som viktiga är förstås utmärkt. Första steget att för att ta tag i problemen är att inse dem. Samtidigt överskrids de mål man satt för utsläppsnivåerna gång på gång och det är mindre smickrande att Göteborg är en av de mest segregerade städerna i Sverige vilket nog beskrivs i studien (Göteborgssamhällets utveckling (2007)).

STYRDOKUMENT FÖR ARBETE INOM HÅLLBAR UTVECKLING

Centralt i Sverige är det Myndigheten för skolutveckling som stödjer kommunerna, skolorna och skolpersonalens arbete med att få en bättre kvalitet i undervisningen. De arbetar även med att upprätthålla och implementera Lärande för Hållbar utveckling i skolväsendet. Så här skriver Myndigheten för skolutveckling (2007) på sin hemsida

”Ett lärande för hållbar utveckling karakteriseras av demokratiska arbetsmetoder och processinriktade förhållningssätt där de lärande är delaktiga och har ett reellt inflytande. Det innebär: demokratiska arbetssätt, kritiska förhållningssätt, ämnesövergripande samarbeten och en mångfald av pedagogiska metoder. Läs mer om hur hållbar utveckling kan bli en del i ditt pedagogiska arbete”.

Som en morot för att arbeta med Hållbar Utveckling har myndigheten instiftat utmärkelsen ”Skola för Hållbar Utveckling”. För skolorna gäller då att uppfylla ett antal kriterier för att bli godkända. Dessa kriterier testas sedan varje år för att se att skolan arbetar efter målen. I en pågående studie, Grenstadius-Selma (2007), undersöks vad som är skillnaden mellan rektorernas inställning till Hållbar Utveckling på de skolor som fått utmärkelsen ”Skola för Hållbar Utveckling” och på de som inte fått den.

I Göteborg ligger de kommunala gymnasieskolorna organisatoriskt under utbildningsförvaltningen och utbildningsnämnden. Här tas de politiska besluten och här sköts de administrativa delarna såsom rambeslut, antagning m.m.

Själva utvecklingsarbetet av skolan sköts däremot av Center för Skolutveckling i Göteborg. Likt många andra kommuner har Göteborg även en egen skolplan förutom den nationella skolplanen och den skolplan som varje skola själva utformar. Eftersom det redan finnas en nationell skolplan är kommunens skolplan i mångt och mycket en upprepning av denna.

I denna ”Skolplan för Göteborg 2007-2008” (2007) finns det en del allmänna hållpunkter om:

- Kunskapsstaden Göteborg – goda miljöer för lärande
- Allas rätt till lärande och kunskap
- Allas rätt att bli respekterade och hörda
- Allas rätt till inflytande och delaktighet
- Allas rätt till utvärdering och återkoppling

Men det finns bara ett avsnitt som är mer konkret inriktat på Hållbar Utveckling. Där står

”Göteborg strävar efter hållbar utveckling såväl miljömässigt som socialt. Förskolor och skolor arbetar med att utveckla barnens och de ungas kompetens för att leva i ett hållbart samhälle”.

På Center för Skolutvecklings hemsida har man beskrivit lärande för HU på följande sätt:

”Utbildning är ett viktigt verktyg i arbetet för en hållbar utveckling, det är världens politiker ense om. Och då inte minst utbildningen av barn och ungdomar, den uppväxande generationen som så småningom ska ta över ansvaret för världens utveckling”.

Förutom dessa generella och korta inlägg om arbetet med och kring HU i skolan hänvisar Center för Skolutveckling i Göteborg till olika organisationer och organ. De har också sammanställt en bok, *Lärande för en ny värld* (Skolutveckling i Göteborg, 2004), för att väcka intresse för HU som en del av undervisningen.

Boken inleds med att ta upp bakgrunden till begreppet Hållbar Utveckling och vad det innebär. Hur frågan har utvecklats till att från början ha handlat om miljö till att nu även inbegripa social och ekonomisk utveckling. Därefter betonas utbildningens roll. Boken förordar ett ämnesövergripande arbetssätt, att utgå från praktiska exempel och ta tillvara de möjligheter som finns i klassrummet. I dagens mångkulturella skola finns det många perspektiv samlade i ett klassrum och där finns det många erfarenheter som kan lyftas fram i en diskussion.

Så hur är situationen i nuläget för Hållbar Utveckling på de kommunala gymnasierna i Göteborg? Det är det vi försöker utröna genom vår studie.

Vi ställer oss frågan om det verkligen går att bromsa nyttjandet av jordens resurser och påverkan på jordens klimatsystem genom medvetenhet, kunskap och politiska beslut?

– Vårt svar är Ja – om vi tillsammans arbetar för en Hållbar Utveckling.

VÅR STUDIE

SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNING

Vårt syfte har varit att kartlägga hur långt Göteborgs kommunala gymnasieskolor har kommit med att införliva och integrera undervisning för Hållbar Utveckling i skolarbetet. Vårt syfte har vidare varit att väcka intresse för Hållbar Utveckling genom studien.

Frågeställningen för vår studie är: Hur engagerade är man på Göteborgs kommunala gymnasieskolor inom HU i undervisningen och inom verksamheten? Vad behövs för att åstadkomma ett större engagemang för HU på gymnasierna?

VAD VI GJORT - TILLVÄGAGÅNGSSÄTT

Vi har vänt oss till rektorerna/verksamhetscheferna på de 15 kommunala gymnasieskolorna i Göteborg. Att vi valt rektorerna beror på att större delen av den beslutande makten om vad som sker på de olika skolorna ligger hos dem (Utbildningsförvaltningen/nämnden har också stor makt då de sätter ramarna). Även ansvaret finns hos rektorerna, så vi har resonerat som så att de därför är goda indikatorer för hur läget är och även den mest direkta påverkansvägen.

Göteborgs kommun har en mycket öppen skolplan, vilket medför att det i princip är upp till varje skola och dess rektor att bestämma på vilket sätt verksamheten ska bedrivas. Och då också i vilken omfattning man ska satsa på Hållbar Utveckling inom skolverksamheten.

Vi tänker oss en beskrivande studie enligt metodpraktikan (Esaiasson mfl. 2004, 35) där vi kartlägger det fortskridande arbetet med hur man på Göteborgs kommunala gymnasieskolor arbetar med att införliva hållbar utveckling i undervisningen. Detta ger i vårt fall svar på frågor om vad som görs inom ramarna för Hållbar Utveckling på dessa gymnasieskolor. Vi har valt att arbeta med en enkätundersökning i form av ett frågeformulär som vi har skickat till samtliga rektorer/verksamhetschefer för Göteborgs kommunala gymnasieskolor. Vi har alltså gjort ett totalurval.

Anledningarna att vi har valt enkätundersökning som metod var för det första att vi har kunnat arbeta med undersökningen parallellt med våra övriga studier. Hade vi haft mer tid hade vi sannolikt valt personintervjuer som metod. Men en andra anledning till att vi har valt att arbeta med enkätundersökning har varit att slippa intervjuareffekter. Vi har även resonerat oss fram till att då det antagligen blir mer spontana och mindre tillrättalagda svar i ett skriftligt frågeformulär än i en personintervju (i detta sammanhang) så speglar det bättre det rådande läget skolorna.

Vi har skickat ut ett frågeformulär med frågor kring Hållbar Utveckling till rektorerna/verksamhetscheferna för Göteborgs kommunala gymnasieskolor, vilka i alfabetisk ordning är: Angeredsgymnasiet, Bräckegymnasiet, Burgårdens utbildningscentrum, Ester Mosessons gymnasium, Frölundagymnasiet, Hvitfeldtska gymnasiet, International High School IHGR, Katrinelundsgymnasiet, Motorbranschens tekniska gymnasium MTG, Munkebacksgymnasiet, Polhemsgymnasiet, Schillerska gymnasiet, Slottsbergsgymnasiet, Vingagymnasiet och Yrkestekniskt centrum YTC.

Vi fick svar från 10 av de 15 gymnasierna, i något fall var det lärare på skolan som svarat på frågorna. Rektorerna var som det verkade överbelamrade med liknande undersökningar. Vi skickade ut frågeformuläret både brevledes och per mail. I första omgången fick vi endast ett fåtal svar och vi skickade då ut en påminnelse per mail. Slutligen ringde vi även runt för att påminna om undersökningen och i vissa fall gick vi igenom frågeformuläret per telefon.

De skolor vi fick svar från är följande:

Burgårdens utbildningscentrum, Ester Mosessons gymnasium, Frölundagymnasiet, Hvitfeldtska gymnasiet, International High School IHGR, Katrinelundsgymnasiet, Munkebäcksgymnasiet, Polhemsgymnasiet, Schillerska gymnasiet och Slottsbergsgymnasiet.

De gymnasieskolor vi inte fått svar från räknar vi inte in i vår fortsatta undersökning även om ett uteblivet svar kan tolkas som ett mått på ointresse för HU-frågan.

Vår förhoppning är att denna studie årligen kommer att följas upp av kommande lärarstudenter och att man i och med detta tydligt kommer att kunna följa utvecklingen som sker med utbildningen inom Hållbar Utveckling på Göteborgs kommunala gymnasieskolor.

GRANSKNING OCH ANALYS AV FRÅGEFORMULÄR

I detta avsnitt granskar vi svaren från frågeformuläret vi skickade ut till rektorerna på de kommunala gymnasieskolorna i Göteborg. Inspiration till frågorna i frågeformuläret fick vi bland annat från skrifterna *Lärande för hållbar utveckling* och *Hållbar utveckling i praktiken*, som båda givits ut av Myndigheten för skolutveckling (2004). Vi arbetar oss igenom formuläret fråga för fråga i samma ordning som frågorna ställdes i frågeformuläret. Intressanta och samstämmiga svar lyfts fram. Vi kommenterar och analyserar svaren kontinuerligt och summerar slutligen det vi sammantaget utläser ur rektorernas svar. Vi skriver ner vad olika rektorer och lärare svarat men citerar i allmänhet inte även om det ibland är direkta svarsutsagor. De besvarade frågeformulären återges i sin helhet, gymnasieskola för gymnasieskola, i Appendix I.

Fråga ett: Är ni engagerade i HU här på skolan?

På denna fråga är spridningen på hur man svarat stor. Några svarar att HU ingår i det dagliga arbetet, som perspektiv i undervisningen, viktig del i projektarbeten, ligger i program mål och att man arbetar övergripande med HU. Någon säger att engagemanget märks genom skolans kursutbud och genom de produktval som sker vid inköpen till skolan.

På Munkebäcksgymnasiet har man sedan tre år tillbaka en miljögrupp, som arbetat fram en miljöpolicy och miljöplan, och på detta sätt fått skolan miljödiplomerad. Fler nämner att de har en miljögrupp. Och flera är miljödiplomerade eller håller på att bli. Engagemang kan också märkas genom att begreppet HU finns med i skolans verksamhetsmål. På Slottsbergsgymnasiet har alla rektorer inom verksamheten fått gå till Eko-centrum för att HU frågan skulle väckas.

På Polhem har all personal fått en halvdagskurs på Eko-centrum. På IHGR går en grupp om fem personer, inklusive rektor och studierektor, på HU-kurs hos Myndigheten för skolutveckling. På IHGR har man även en för eleverna individuellt valbar kurs inom HU, "Hållbart samhälle". På Burgårdens utbildningscenter startar man till hösten det "Globala gymnasiet" där HU blir en av hörnstenarna.

Kommentar: Den stora spridningen i svaren på hur engagemanget på de olika gymnasieskolorna märks tyder på att man är långt ifrån en samlad bild av hur ett kommunalt gymnasium i Göteborg ska arbeta med HU. Det verkar hända ganska mycket relaterat till HU om man ser till skola för skola. Några har gått eller går någon slags utbildning relaterad till HU.

Fråga två: Hur ser ni på HU?

Så gott som alla svarar här att HU är viktigt. Några svarar att det handlar om hur tankar om vårt samhälle förmedlas till eleverna. Att förståelse för att HU är något vi som människor måste arbeta för. En värdegrundsfråga. HU kan vara ett grundläggande perspektiv för all undervisning. HU kan vara en del av undervisningen. Någon skola prioriterar HU genom studiedagar och fortbildning, någon annan tycker att alla inom skolan ska ha kunskap om HU. På Slottsberg säger man att, det är stora frågor som behöver brytas ner till mindre för att anpassas till verksamheten, t.ex. genom ekologiska fotavtryck, kost&hälsa och genom livskunskap.

Kommentar: Även här ser vi av svaren på den här frågan att synen på HU varierar ganska mycket. Även om man rör sig mot någon slags samstämmighet. Dimensionen av HU spänner från en del av undervisningen till en värdegrundsfråga. Att anpassa undervisningen inom HU till sin skolas nivå, till vad som känns rätt och hanterbart, tror vi är väsentligt.

Fråga tre: Får skolans nyanställda personal någon introduktion om vad som gäller; vad skolan har för riktlinjer och mål inom HU?

Vi börjar med att konstatera att 6 av 10 gymnasier svarar nej på denna fråga. De som svarar ja tillägger oftast att informationen ingår i den allmänna introduktionen till skolan, förmedlas via det allmänna planeringsarbetet på skolan eller att det står med i skolans mål.

Kommentar: De flesta har ingen speciell introduktion till hur skolan arbetar med HU. De som ändå svarar ja har det endast indirekt. Detta tyder klart på att detta område inte är separat genomarbetat. Vi menar med detta att gymnasieskolorna inte är tydliga med vad som gäller angående HU arbetet. HU kan givetvis genomsyra verksamheten utan att det syns i särskilda dokument, men för en nyanställd blir det svårt att ta till sig detta på ett enkelt sätt. Vi tycker att det inte framgår klart hur de beslutsfattande har tänkt angående HU-innehållet på respektive skola.

Fråga fyra: Myndigheten för skolutveckling har tagit fram stödmaterial för hur man kan arbeta med HU, har ni tagit del av detta material?

De flesta rektorerna svarar ja på denna fråga, ja i någon form, ja lite, ja nu efter att ni frågat om det etcetera. Tre av tio har inte alls tagit del av materialet.

Kommentar: Vi tolkar svaren som så att de flesta som tagit del av materialet endast har skrapat lite på ytan. Vi noterar att några tagit del av materialet efter att vi frågat om det. Detta är ett av syftena med vår studie att aktivt väcka intresse för HU genom att undersöka läget.

Fråga fem: Känner ni till att myndigheten för skolutveckling har en utmärkelse; Skola för HU? – Är er skola en skola för HU? – Kommentera gärna ert svar.

Att myndigheten för skolutveckling har en utmärkelse, *skola för Hållbar Utveckling*, är nytt för de flesta. Några känner till utmärkelsen efter att vi frågat om den och ytterligare några svarar att de inte har utmärkelsen än.

Kommentar: Inget av Göteborgs kommunala gymnasier har ännu tilldelats denna utmärkelse. Vi tror och tolkar svaren som att några av dessa gymnasier överväger att försöka få utmärkelsen.

Fråga sex: Välkomnar ni initiativ som HU?

De allra flesta svarar jakande att de välkomnar initiativ som HU. Man betonar vikten av långsiktighet i arbetet med HU, så att det inte behandlas som något tillfälligt projekt. Någon framhåller att sådana här initiativ är viktiga för vår framtid och hela vårt samhälle. Någon är mer tveksam till sådana här initiativ och menar att kärnverksamheten måste få komma i första hand och att den sedan i sin tur formas efter samhället. Detta är ungefär vad man säger på Schillerska, vårt uppdrag är att följa läroplanen, sedan kan man diskutera olika satsningar och vilka effekter de ger.

Kommentar: Alla verkar mer eller mindre eniga om vikten av HU. Men när det gäller hur man ska arbeta med HU så går åsikterna isär lite mer. Att se HU som ett tillfälligt projekt är

naturligtvis inte bra, däremot tror vi att man med fördel kan använda projektformen då det gäller att initiera arbetet med HU på en skola, exempelvis projektarbetet som uppstart. Vidare tycker vi att det generellt sett är bra att låta undervisningen spegla samhället, men i vissa lägen, som t.ex. med HU, är det bra om skolan agerar som förebild för samhället.

Fråga sju: Har skolan kontakt och samarbete med andra skolor och institutioner som kan kopplas till HU?

Burgården har till styrgruppen för det "Globala gymnasiet" knutit ett trettiotal organisationer, som tycker att HU arbete är viktigt. Andra nämner: EU projekt - Leonardo da Vinci - knutet till HU, fortbildningssamarbete inom HU, gemensamma studiedagar med andra skolor, Eko-centrum, Universitetet, Miljöbron, samarbete med andra gymnasier, LFF med miljödiplomering, miljöförvaltningen, utbildningsförvaltningen som arbetar övergripande med HU och även med kränkningar etcetera. Vissa har inget uttalat samarbete med andra skolor och institutioner inom HU arbetet.

Kommentar: När vi ögnar igenom ovanstående svarslista ser det ut att finnas ett relativt väl utbrett samarbetsnät inom arbetet för HU. Vi behöver då dra oss till minnes att det här är det summerade samarbetet från alla gymnasierna och då är det mindre imponerande. Samarbetet är tydligt något att utveckla, att satsa på framöver.

Fråga åtta: Vad innebär HU för er och bör man arbeta ämnesövergripande med HU?

Rektorerna svarar att HU handlar om ett helhetsgrepp på verksamheten och att det är ett nödvändigt perspektiv och ett övergripande ämne som kommer in på olika plan i undervisningen. Det bör tas upp på något sätt i alla kurser. Man kan samarbeta och ha samsyn över programgränserna och man kan arbeta i ämnesövergripande projekt med HU i fokus. Utveckling av miljöundervisning kan närma sig HU och gå via SO- och NO-ämnena. Det handlar om långsiktighet och medvetenhet vid beslutsfattande. HU bör genomsyra hela verksamheten med temadagar och genom livsstil. HU behövs för samhällets fortlevnad.

Kommentar: Vi tolkar svaren som att det är naturligt att arbeta ämnesövergripande med HU. Om alla eller flera ämnen omfattas av HU blir det enkelt att t.ex. genom projektarbeten arbeta ämnesöverskridande med HU-projekt. Vi tror inte att man nödvändigtvis måste arbeta ämnesöverskridande, det går bra att arbeta med HU ämne för ämne, men om man arbetar ämnesöverskridande kan detta bli effektivare. Innebörden av HU för rektorerna verkar ligga nära planering, långsiktighet och medvetenhet. Att planera för vår framtid genom medvetna val, att sträva efter en hållbar livsstil och efter att skapa ett hållbart samhälle genom goda influenser från det dagliga skolarbetet.

Fråga nio: På vilken nivå bör HU diskussionen föras?

– **Politiskt; på statlig, regional eller kommunal nivå?**

– **På lärarutbildningen?**

– **På individuell nivå, skola för skola?**

Här svarar så gott som samtliga att diskussionen måste föras på alla nivåer. Men också att skolan måste ta del av samhällsdebatten. Någon framhåller att kursplaner och prioriteringar ska utarbetas på politisk nivå och att dessa sedan ska diskuteras av dem som ska genomföra dem. Det efterlyses att styrdokumentet kräver att man på skolnivå ska diskutera HU, för att det verkligen ska bli gjort.

Det är viktigt att de politiska besluten nöts in ordentligt och att arbete i rätt riktning verkligen uppmuntras. Någon säger att diskussionen bör föras mer på det politiska planet och att gymnasierna sedan ska ha rätt att själva välja sina inriktningar och satsa efter intresse. HU är inte några få personers ansvar utan allas.

Kommentar: Konsensus råder om att det är viktigt att föra en HU diskussion och att den bör föras på alla tänkbara nivåer. Några efterlyser i sina svar mer direkt styrning uppifrån, genom styrdokument och genom politiska beslut. En viktig del som också belyses är att steg i rätt riktning måste uppmuntras, detta måste också gälla på alla nivåer inom skolväsendet. Man vill ändå behålla frihet att själva råda över skolan.

Fråga tio: Måste det finnas ett ekonomiskt incitament, såsom skolpengen, särskilda HU-bidrag eller stipendier, för att skolor på allvar ska börja med HU?

De flesta svarar att, nej – det behövs inga ekonomiska incitament. Det behövs intresse från skolans sida. Det ingår i skolans uppdrag att arbeta med HU, så därför behövs inga särskilda bidrag eller liknande. Varje skola får själva prioritera arbetet med HU. I nuläget är det upp till varje enskild skola att göra vad den kan inom HU. Det är helt enkelt bättre att det rent ut krävs att skolorna arbetar med vissa saker inom HU.

Bättre att styrdokumentet utformas på ett sådant sätt att HU måste ingå i verksamheten. Och att det tydligt framgår vad som ska göras. Ekonomiska incitament skulle dessutom på längre sikt kunna få motsatt effekt genom risken att arbetet upplevs som något tillfälligt, projektartat. En del svarar att det kanske behövs ekonomiska incitament. Detta för att till exempel täcka eventuella uppstartskostnader i olika sammanhang. Några framhåller att det i vissa lägen skulle underlätta om de ekonomiska incitamenten fanns. Det blir många initiala kostnader t.ex. i samband med miljöförbättringar.

Kommentar: Vill man driva igenom förändringar vad gäller implementering av HU i skolverksamheten verkar det som att bestämda krav är den mest betrodda metoden. Vad vi ser så är det från rektorernas sida önskvärt att arbete med HU kommer in som ett direkt krav i styrdokumentet för skolan. I dagsläget avgörs hur mycket en skola arbetar med HU i stor utsträckning av skolans goda vilja och intresse, och i detta sammanhang blir skolan dessutom ofta lika med någon enskild person, en eldsjäl, på skolan.

Fråga elva: En konkret del av HU-tillämpning på skolan kan till exempel utgöras av ekologiska produkter i bamba, sopsortering, miljöcertifiering etcetera. Hur ligger ni till här?

Flera skolor är miljöcertifierade eller miljödiplomerade och någon ytterligare kartlägger vad som krävs för att deras skola ska bli miljöcertifierad. Ett par skolor satsar nu på "miljöhus" för sopsortering etcetera. De flesta skolorna köper in en viss andel ekologiska produkter dels till skolmaten och dels till den övriga verksamheten. Man gör medvetna inköp som bidrar till HU. Man ser över pappersåtervinning och kopiering. På Hvitfeldtska planerar man att omforma den asfalterade skolgårdsparkeringen till en "grön" yta. Någon skola svarar helt kort att de inte ligger bra till vad det gäller den här konkreta delen av HU. Att det finns mycket kvar att göra.

Kommentar: Mycket kretsar kring ekologiska inköp och miljöcertifiering. Man satsar på "miljöhus" och sopsortering. Det är påtagliga saker som märks, som eleverna lätt kan snappa upp. En "grön" yta framför Hvitfeldtska skulle verkligen vara ett föredöme, som ett exempel på en mer hållbar framsida till en skola. Jämfört med dagens stora parkering, som signalerar något helt annat än Hållbar Utveckling. Att det finns mycket kvar att göra för flera av skolorna är tydligt, men att mycket samtidigt verkligen görs och planeras är också det tydligt.

Fråga tolv: Vad tror ni krävs för att HU ska få ett ännu större genomslag i Göteborgs kommunala gymnasieskolor?

För ett större genomslag tror en del rektorer att det krävs tydliga mål i budgeten. Man efterlyser att goda exempel på HU-arbetet ska lyftas fram. Att gymnasieskolorna inser att de kan marknadsföra sig genom att använda HU i utbildningen som en konkurrensfaktor.

En gemensam miljöpolicy från UBF efterlyses. Någon säger att eftersom det är svårt att avgöra vilken nivå HU arbetet är på i dagsläget så är det även svårt att avgöra vad som krävs för ett större genomslag eller om det överhuvudtaget behövs något större genomslag. På Ester Mosessons gymnasium säger man "En fråga är levande så länge den diskuteras i samhället".

Flera rektorer efterlyser direktiv uppifrån, att få in HU i styrdokumentet och mer specifikt få med HU i skolplanen för Göteborgs stad. Det behövs en politisk vilja och dessutom uppföljning av politiska beslut. Det behövs fortbildning för lärare. Någon säger att man bara ska fördela resurserna skolorna emellan och låta dem arbeta efter styrdokumentet i fred.

Man framhåller vikten av att all personal inom skolan är med i HU-arbetet. Det behövs samarbete och idéutbyte mellan skolorna. Polhems rektor tror att det kanske hjälper med fler tävlingar i stil med Klimatkampen, där Polhem visade framfötterna. Slottsbergsgymnasiet har en slogan: "Jag och du, här och nu", dvs. man ska stanna upp och ta hänsyn till varandra.

Kommentar: Det här med att stanna upp och ta hänsyn till varandra är en viktig del inom HU-arbetet. Att på allvar ta steget mot en Hållbar Utveckling av samhället och världen vi lever i kräver att vi alla reflekterar över vår livssituation och bryr oss mer om varandra. Man efterlyser återigen tydliga mål uppifrån utifrån styrdokument för att HU ska få ett ännu bättre genomslag. Någon undrar var vi inom skolväsendet är idag vad gäller HU. Detta tyder på att samhällsdebatten kring HU behöver föras på ett mer allmänt och jordnära plan. Skolan kan här agera som en god förebild.

Någon framhåller HU som konkurrenskraft i kampen om eleverna, skolorna kommer att kunna marknadsföra sig som HU-skolor om de bara kommit in på den vägen. Vi tror att man i Göteborg snart kommer att få se ett flertal HU-gymnasier, förhoppningsvis även bland de kommunala gymnasieskolorna. Att lyfta fram goda exempel och att följa upp politiska beslut inom HU, som nämns ovan tror flertalet rektorer på.

Även vi tror att den här biten är väldigt betydande för utvecklingen inom HU på skolorna. Att alla goda initiativ omtalas, belyses och uppmuntras. Att det fattas politiska beslut om vad som ska göras inom HU på Göteborgs kommunala gymnasieskolor och att man sedan följer upp och kontrollerar att besluten genomförs, och återigen att man uppmuntrar och stödjer när skolorna försöker genomföra besluten.

SUMMERING AV ANALYS OCH KOMMENTARER

Vi summerar vad vi kommit fram till i detta avsnitt genom att granska och analysera svaren från frågeformulären. Utspritt över de olika kommunala gymnasieskolorna i Göteborg verkar finnas både vilja och kunnande att arbeta med HU. Det finns ett väl utbrett samarbetsnät inom HU-arbetet. Detta samarbetsnät verkar dock vara för grovt i maskorna då samarbetet mellan gymnasierna inom Göteborg inte förefaller oss vara tillräckligt välutvecklat. Samarbete är helt klart något att satsa på framöver.

För flera av rektorerna verkar innebörden av HU handla mycket om långsiktigt tänkande i planering och att göra medvetna val för att bidra till ett hållbart samhälle. Avsaknad av en speciell introduktion för nyanställda vad gäller HU arbetet på en skola tycker vi signalerar otydlighet i hur de beslutsfattande har tänkt angående HU-innehållet i verksamheten på respektive skola.

Materialet om HU från myndigheten för skolutveckling tycks endast ha nått ett fåtal av rektorerna, som då mer ytligt tagit del av det. Att de har en utmärkelse, *skola för Hållbar Utveckling*, är nytt för de flesta. – Vi undrar vad det beror på att inte fler rektorer känner till mer av det här? Kan det bero på bristande information från myndigheten från skolutveckling eller är det tidsbrist hos rektorerna? I en studie, Grenstadius-Selma (2007), parallell med vår studie granskas hur olika rektorernas inställning till Hållbar Utveckling påverkar ifall de fått utmärkelsen eller inte.

HU diskussionen bör föras på alla tänkbara nivåer, inom skolväsendet och i samhällsdebatten. Det som behövs för att få igång arbetet med HU på gymnasieskolorna är i första hand inte ekonomiska incitament utan intresse. Gymnasieskolorna är i stort väl engagerade i den konkreta delen av HU-tillämpning på skolan med till exempel, ekologiska produkter i bamba, sopsortering och miljöcertifiering etcetera.

För att HU ska få ett ännu större genomslag i Göteborgs kommunala gymnasieskolor anser många av rektorerna att det är viktigt att man lyfter fram goda exempel och följer upp politiska beslut inom HU. Det är önskvärt att arbete med HU kommer in som ett direkt krav i styrdokumentet för skolan. I dagsläget avgörs hur mycket en skola arbetar med HU i stor utsträckning av skolans goda vilja och av den enskilda skolans intresse för HU.

RESULTAT

De viktigaste resultaten vi kommer fram till i vår studie listar vi nedan. Dessa resultat besvarar även vår frågeställning:

1. Hur pass engagerade är man på Göteborgs kommunala gymnasieskolor inom HU i undervisningen och inom verksamheten?

- Utspritt över Göteborgs kommunala gymnasier försiggår sammantaget mycket arbete inom ramarna för HU.
- För rektorerna handlar HU mycket om långsiktigt tänkande och planering.
- Ekonomiska incitament är inte avgörande för hur pass aktiva gymnasieskolorna är inom HU.
- Intresset hos skolläring och personal verkar än så länge vara det som är mest avgörande för hur pass engagerade gymnasieskolorna är i arbetet med HU.

2. Vad behövs för att åstadkomma ett större engagemang för HU på gymnasierna?

- Mer samarbete mellan skolorna behövs för att HU ska få ännu bättre fotfäste i verksamheten.
- Det är viktigt att goda HU-exempel lyfts fram.
- Diskussionen kring Hållbar Utveckling måste föras på alla samhällsnivåer.
- HU bör komma in i styrdokumentet.

DISKUSSION

Vad kan vi utifrån vår studie säga om hur det ser ut med Hållbar Utveckling på våra kommunala gymnasier här i Göteborg? Vi har sett att utspritt över de olika gymnasieskolorna verkar det sammantaget finnas både vilja och kunnande att arbeta med HU. Alla verkar överens om att HU-frågan är viktig. Samarbetet mellan de olika gymnasieskolorna är något som behöver utökas. Och det är önskvärt att goda exempel lyfts fram.

Hur ser rektorerna för Göteborgs kommunala gymnasier, enligt vår studie, på HU inom skolverksamheten? Vi kan jämföra resultaten från vår studie med Björneloo (2007), som i sin avhandling sammanfattar lärares beskrivningar av HU arbete i undervisningen med:

”undervisning för Hållbar Utveckling kan ses som tre fält en etisk praktik, som ett kulturbygge och som individens hållbara utveckling ”.

Björneloo definierar de tre fälten enligt följande: den etiska praktiken innebär träning i att pröva våra värderingar på etisk grund. Lära eleverna att ta ansvar för sina handlingar på ett medvetet sätt. Kulturbygget handlar om skapande av hållbara kulturer med hållbara levnadssätt. Fostra eleverna till demokratisk delaktighet. Och individens fält har att göra med förståelse för att allt kretsar kring individer, som enskilda personer och som en av alla världens individer som hör ihop. Förståelse den egna individen och för andra. Det handlar om att odla självkänsla och empati, förståelse av möjligheter och ökad medvetenhet.

Ett försök till sammanfattning av våra resultat av hur rektorer ser på Hållbar Utveckling i skolverksamheten inom några fält på motsvarande sätt som Björneloo gjorde så skulle det förslagsvis röra sig om: Ekologisk medvetenhet, Intresse för världs- och samhällsutveckling och slutligen att Dimensionen av HU spänner från en del av undervisningen till en värdegrundsfråga. Det handlar i skolverksamheten alltså mycket om det ekologiskt konkreta. Om att göra miljövänliga val, välja ekologiska produkter och att sopsortera etcetera.

Vidare i verksamheten handlar det om att vara medvetna om och intresserade av samhälls- och världsutvecklingen. Att planera långsiktigt för att bidra till ett hållbart samhälle, som i sin tur utvecklas i en hållbar värld. Dimensionen av Hållbar Utveckling är omfattande. HU kan vara en liten del i en specifik undervisningssituation eller komma in som ett tema i värdegrunden för hela skolarbetet.

HU diskussionen bör föras på alla tänkbara nivåer, inom skolväsendet och i samhällsdebatten. Får vi en livligare samhällsdiskussion om HU så kommer denna givetvis att ge avtryck i skolverksamheten. Vi behöver bland annat diskutera och ifrågasätta vår västerländska livsstil och följderna av vårt sätt att leva. Det viktigaste för att få igång arbetet med HU på gymnasieskolorna är i första hand inte ekonomiska incitament utan intresse. Eleverna behöver bli intresserade genom att själva få delta i HU-diskussionen och sätta sig in i vad olika ståndpunkter för med sig för moraliska och miljöetiska problem.

I sin avhandling behandlar Johan Öhman (2006) ingående det etiska perspektivet av lärande för hållbar utveckling. Han vill särskilt framhålla vikten av genomlevnadsperspektivet i moraliska och etiska frågor. Att det är viktigt att fånga in och sätta ord på vad vi känner i samband med att vi upplever någonting för det är just i upplevelse ögonblicket som vi innerst inne vet var vi verkligen står i exempelvis moraliska frågor. På samma sätt bör eleverna i dagens skola genom undervisning inom HU få genomleva vad deras ställningstaganden kan leda till. Och se vad konsekvenserna av deras handlingar kan bli. Detta bör ske på ett upplysande och inte fördömande sätt.

I Göteborgs stads skolplan behövs tydligare riktlinjer för vad som ska behandlas inom ramarna för Hållbar Utveckling på de kommunala gymnasier. Det behövs politiska beslut som sedan ordentligt följs upp. Vill man att HU ska få ett ännu större genomslag på Göteborgs gymnasieskolor är det viktigt de som försöker får positiv uppbäckning.

I dagsläget avgörs hur mycket en skola arbetar med HU i stor utsträckning av skolans goda vilja och av den enskilda skolans intresse för HU. Ansvar för att HU ordentligt behandlas i Göteborgs kommunala gymnasier borde inte, som idag, ligga på de enskilda skolorna utan detta skulle ligga hos kommunen.

AVSLUTNING

Det är vår förhoppning att arbetet med HU på Göteborgs kommunala gymnasieskolor kommer att tillta och att man kan se vår utvärdering som en sporre att ytterligare förbättra sitt arbete med Hållbar Utveckling. Vi vill ha in klara direktiv i Göteborgs skolplan för hur arbetet med Hållbar Utveckling SKA bedrivas.

Vi behöver tillsammans arbeta för en Hållbar Utveckling för att genom medvetenhet, kunskap och politiska beslut bromsa nyttjandet av jordens resurser och påverkan på jordens klimatsystem.

BIBLIOGRAFI

Agenda 21 (1992)

UNCED 1992: Agenda 21 London Regency press

Alternativt,

Agenda 21 (1992) FN-konferens om miljö och utveckling

www.un.org/esa/sustdev/documents/agenda21/index.htm

Arrhenius, Svante (1896)

On the influence of carbonic acid in the air upon the temperature of the ground.

The London, Edinburgh, and Dublin Philosophical Magazine and Journal of Science.

Björneloo Inger (2007)

Innebörder av hållbar utveckling. En studie av lärares utsagor om undervisning.

Avhandling, Studies in educational sciences, Göteborgs Universitet 2007

Brundtlandkommissionen FN (1987)

World commission on environment and development, 1987,

“Our common future” London Oxford University press.

Center för skolutveckling (2007)

www.goteborg.se/skolutveckling

Esaiasson mfl. (2004, 35)

Metodpraktikan Vällingby, Erlanders

Grenstadius Mikael och Nabil Selma (2007)

Examensarbete, under publikation

Göteborgs Universitet

Göteborgs stads skolplan (2007-2008)

www.goteborg.se/skolutveckling

Johannesburg FN (2002)

www.un.org/esa/sustdev/documents/WSSD_POI_PD/English/POI_PD.htm

Kyoto (1997)

FN-klimatkonferens

www.unfccc.int

Miljömål (2005)

Miljömålsrådets årliga rapport till regeringen.

www.miljomal.nu

Myndigheten för skolutveckling (2007)

www.skolutveckling.se

Myndigheten för skolutveckling (2004)

Hållbar utveckling i praktiken. Liber distribution.

Myndigheten för skolutveckling (2004)
Lärande för hållbar utveckling. Liber distribution.

Nairobi (2006)
FN klimatkonferens
http://unfccc.int/meetings/cop_12/items/3754.php

Riodeklarationen FN (1992)
www.un.org/documents/ga/conf151/aconf15126-1annex1.htm

Skolutveckling i Göteborg (2004)
Lärande för en ny värld
<http://www.goteborg.se/skolutvecklingsenheten>

skolverket (94)
Läroplan: Lpo 94
www.skolverket.se

Stadskansliet, Göteborgs stad (2007)
Göteborgssamhällets utveckling

UNESCO (2005)
United Nations Decade of Education for Sustainable development 2005 – 2014
<http://portal.unesco.org/education>

Öhman Johan (2006)
”Den etiska tendensen i utbildning för hållbar utveckling. Meningsskapande i ett genomlevnadsperspektiv”.
Avhandling Örebro Universitet 2006

APPENDIX

FRÅGEFORMULÄRET

Till Rektorn/verksamhetschefen för ...

Hej!

Vi är två blivande lärare, Johan Bellman och Esbjörn Nordenborg, som just nu gör vårt examensarbete för det korta lärarprogrammet. Johan har en bakgrund som fysiker och Esbjörn har en bakgrund som kemist.

Vi ber er nu att svara på frågorna i medföljande frågeformulär. Detta utgör ett led i en kartläggning av hur långt utvecklingen kommit gällande Hållbar Utveckling (HU) på de kommunala gymnasieskolorna i Göteborg. Vi vänder oss därför till rektorerna och verksamhetscheferna. Kartläggningen är grunden till en C-uppsats, som kommer att offentligt publiceras vid Göteborgs Universitet. Vår ambition är att våra olika gymnasieskolors status kommer att framgå av studien.

På längre sikt är vår förhoppning att ni även ser detta som en sporre att ytterligare förbättra er skolas arbete med HU.

Frågeformuläret sänds ut både som vanlig post och elektroniskt och ni kan själv avgöra hur ni vill svara. Vi vill helst ha svaren tillhanda senast den 25:e maj.

Våra adressuppgifter.

fil. dr. Fysik
Johan Bellman
Raketgatan 4
413 20 Göteborg

fil. mag. kemi
Esbjörn Nordenborg
Smörbollsgatan 3C
41718 Göteborg

Telefon:
031-81 28 54
070-371 28 54

Telefon:
031-22 86 98
073-738 85 29

Mail:
johanbellman@yahoo.com

Mail:
esbjornnord@hotmail.com

Denna intervjuenkät skickas till följande skolor: Angeredsgymnasiet, Bräckegymnasiet, Burgårdens utbildningscentrum, Ester Mosessons gymnasium, Frölundagymnasiet, Hvitfeldtska gymnasiet, International High School IHGR, Katrinelundsgymnasiet, Motorbranschens tekniska gymnasium MTG, Munkebäcksgymnasiet, Polhemsgymnasiet, Schillerska gymnasiet, Slottsbergsgymnasiet, Vingagymnasiet, Yrkestekniskt centrum Lindholmen

Esbjörn Nordenborg och Johan Bellman

Hållbar utveckling: HU, vad handlar det om?

HU handlar om att vi alla behöver vårda och respektera vår jord och varandra på ett sätt som fungerar nu och i framtiden. I skolan diskuteras miljö, sociala och ekonomiska samhällsfrågor på ett konstruktivt sätt och ur flera synvinklar. Eleverna skolas således till aktiva demokratiska medborgare, genom en hållbar undervisning.

I Läroplanen för de frivilliga skolformerna beskrivs det att undervisningen skall bedrivas utifrån olika perspektiv. Bland annat står det att "Undervisningen bör belysa hur samhällets funktioner och vårt sätt att leva och arbeta kan anpassas för att skapa hållbar utveckling".

För att se hur begreppet Hållbar Utveckling (HU) hänger ihop kan det lite grovt delas in tre delar:

Lärande i HU – – Hur den praktiska delen på skolan utformas. T ex. bamba, miljöcertifiering.

Lärande om HU – – Teorierna kring hur undervisningen i HU ska bedrivas.

Lärande för HU – – Hur den praktiska undervisningen faktiskt bedrivs.

Solbilden kommer från Myndigheten för skolutveckling och ger en bra översiktsbild av vad Lärande för Hållbar Utveckling handlar om.

Exempel på hur man aktivt skulle kunna arbeta med HU i större skala på en skola i Göteborgsregionen finns på denna hemsida där vi själva har varit delaktiga i arbetet.

www.tinaturbo.com/projektarbete/

Frågeformulär till verksamhetsansvariga/rektorer angående Hållbar Utveckling (HU) inom de kommunala gymnasieskolorna i Göteborg.

Intervjudatum: _____

Med: _____

Skola: _____

1. Är ni engagerade i HU här på skolan? -Kommentera gärna ert svar.

---

2. Hur ser ni på HU?

---

3. Får skolans nyanställda personal någon introduktion om vad som gäller; vad skolan har för riktlinjer och mål inom HU?

---

4. Myndigheten för skolutveckling har tagit fram stödmaterial för hur man kan arbeta med HU, har ni tagit del av detta material?

---

5. Känner ni till att myndigheten för skolutveckling har en utmärkelse; *Skola för HU*?
– Är er skola en *skola för HU*? -Kommentera gärna ert svar.

---

6. Välkomnar ni initiativ som HU?

---

7. Har skolan kontakt och samarbete med andra skolor och institutioner som kan kopplas till HU?

---

8. Vad innebär HU för er och bör man arbeta ämnesövergripande med HU?

---

9. På vilken nivå bör HU diskussionen föras?
-Politiskt; på statlig, regional eller kommunal nivå?
-På lärarutbildningen?
-På individuell nivå, skola för skola?

---

10. Måste det finnas ett ekonomiskt incitament, såsom skolpengen, särskilda HU-bidrag eller stipendier, för att skolor på allvar ska börja med HU?

---

11. En konkret del av HU-tillämpning på skolan kan till exempel utgöras av ekologiska produkter i bamba, sopsortering, miljöcertifiering etcetera. Hur ligger ni till här?

---

12. Vad tror ni krävs för att HU ska få ett ännu större genomslag i Göteborgs kommunala gymnasieskolor?

BESVARADE FRÅGEFORMULÄR

Skola: **Burgårdens utbildningscentrum**

Frågeformulär till verksamhetsansvariga/rektorer angående Hållbar Utveckling (HU) inom de kommunala gymnasieskolorna i Göteborg.

Intervjudatum: _____ 070516 _____

Med: _____ Rektor _____

1. Är ni engagerade i HU här på skolan? -Kommentera gärna ert svar.

Ja, till hösten startar vi Globala gymnasiet där lärandet om HU är en väsentlig del.

2. Hur ser ni på HU?

Se ovan!

3. Får skolans nyanställda personal någon introduktion om vad som gäller; vad skolan har för riktlinjer och mål inom HU?

Nej

4. Myndigheten för skolutveckling har tagit fram stödmaterial för hur man kan arbeta med HU, har ni tagit del av detta material?

I utvecklingen av det Globala gymnasiet har kontakt knutits med ca 30 organisationer som tycker att HU är viktigt.

5. Känner ni till att myndigheten för skolutveckling har en utmärkelse; *Skola för HU*?

– Är er skola en *skola för HU*? -Kommentera gärna ert svar.

Nej !

Ja!

6. Välkomnar ni initiativ som HU?

Ja!

7. Har skolan kontakt och samarbete med andra skolor och institutioner som kan kopplas till HU?

Ja, se ovan.

8. Vad innebär HU för er och bör man arbeta ämnesövergripande med HU?

Ja, se ovan.

9. På vilken nivå bör HU diskussionen föras?

-Politiskt; på statlig, regional eller kommunal nivå?

-På lärarutbildningen?

-På individuell nivå, skola för skola?

På alla nivåer

10. Måste det finnas ett ekonomiskt incitament, såsom skolpengen, särskilda HU-bidrag eller stipendier, för att skolor på allvar ska börja med HU?

Ja

11. En konkret del av HU-tillämpning på skolan kan till exempel utgöras av ekologiska produkter i bamba, sopsortering, miljöcertifiering etcetera. Hur ligger ni till här?
Vi sopsorterar och ca 15 % av våra inköpta livsmedelsprodukter är ekologiska.
12. Vad tror ni krävs för att HU ska få ett ännu större
genomslag i Göteborgs kommunala gymnasieskolor?
Ekonomiska incitament, fortbildning

Skola: *Burgårdens utbildningscentrum II*

Frågeformulär till verksamhetsansvariga/rektorer angående Hållbar Utveckling (HU) inom de kommunala gymnasieskolorna i Göteborg.

Intervjudatum: 070521 Med: VCR

1. Är ni engagerade i HU här på skolan? -Kommentera gärna ert svar.

Ja! Vi startar till hösten det s.k. Globala gymnasiet, där en av "hornstenarna" är hållbar utveckling.

2. Hur ser ni på HU?

Viktigt. Vi försöker t.ex. att öka andelen kravmärkta varor i våra restauranger mm.

3. Får skolans nyanställda personal någon introduktion om vad som gäller; vad skolan har för riktlinjer och mål inom HU?

Nej det kan jag tyvärr inte påstå. Men fr.o.m. hösten kommer detta säkert att ingå.

4. Myndigheten för skolutveckling har tagit fram stödmaterial för hur man kan arbeta med HU, har ni tagit del av detta material?

Ja i planeringsarbetet .

5. Känner ni till att myndigheten för skolutveckling har en utmärkelse;

Skola för HU?

– Är er skola en *skola för HU*? – Kommentera gärna ert svar.

Nej

6. Välkomnar ni initiativ som HU?

Ja!

7. Har skolan kontakt och samarbete med andra skolor och institutioner som kan kopplas till HU?

Ja, styrgruppen för Globala gymn.

8. Vad innebär HU för er och bör man arbeta ämnesövergripande med HU?

-

9. På vilken nivå bör HU diskussionen föras?

politiskt; på statlig, regional eller kommunal nivå?

-På lärarutbildningen?

-På individuell nivå, skola för skola?

På alla dessa nivåer

10. Måste det finnas ett ekonomiskt incitament, såsom skolpengen, särskilda HU-bidrag eller stipendier, för att skolor på allvar ska börja med HU?

Det måste inte finnas det, men om man t.ex. sätter som krav att andelen kravmärkta råvaror skall uppnå en viss nivå.

11. En konkret del av HU-tillämpning på skolan kan till exempel utgöras av ekologiska produkter i bamba, sopsortering, miljöcertifiering etcetera. Hur ligger ni till här?

Bra (enligt tidigare).

12. Vad tror ni krävs för att HU ska få ett ännu större genomslag i Göteborgs kommunala gymnasieskolor?

Tydliga mål i budget mm

Skola: Ester Mosessons Gymnasium

Frågeformulär till verksamhetsansvariga/rektorer angående Hållbar Utveckling (HU) inom de kommunala gymnasieskolorna i Göteborg.

Intervjudatum: ____070627____ Med: _____ VCR (telefon)

1. Är ni engagerade i HU här på skolan? -Kommentera gärna ert svar.
Ja. Vi arbetar övergripande med HU på skolan.
2. Hur ser ni på HU?
Viktigt. Tankar om samhället ska förmedlas till eleverna.
3. Får skolans nyanställda personal någon introduktion om vad som gäller; vad skolan har för riktlinjer och mål inom HU?
Ja det ingår i skolans allmänna introduktion.
4. Myndigheten för skolutveckling har tagit fram stödmaterial för hur man kan arbeta med HU, har ni tagit del av detta material?
Ja, nu har jag sett det, efter att ni frågat om det.
5. Känner ni till att myndigheten för skolutveckling har en utmärkelse; *Skola för HU*?
– Är er skola en *skola för HU*? -Kommentera gärna ert svar.
Som ovan.
6. Välkomnar ni initiativ som HU?
Tveksamt, kärnverksamheten måste komma i första hand och den får sedan anpassas till samhället.
7. Har skolan kontakt och samarbete med andra skolor och institutioner som kan kopplas till HU?
EU-projekt med nätverkssamarbete inom Leonardo-projektet kopplat till HU. Även fortbildningssamarbete med Grythyttan också inom HU.
8. Vad innebär HU för er och bör man arbeta ämnesövergripande med HU?
Helhetsgrepp på verksamheten.
9. På vilken nivå bör HU diskussionen föras?
-Politiskt; på statlig, regional eller kommunal nivå?
-På lärarutbildningen?
-På individuell nivå, skola för skola?
Skolan måste ta del av samhällsdebatten.
10. Måste det finnas ett ekonomiskt incitament, såsom skolpengen, särskilda HU-bidrag eller stipendier, för att skolor på allvar ska börja med HU?
Nej, det ingår i skolans uppdrag.

11. En konkret del av HU-tillämpning på skolan kan till exempel utgöras av ekologiska produkter i bamba, sopsortering, miljöcertifiering etcetera. Hur ligger ni till här?

Skolan är miljöcertifierad i Göteborgs kommun.

12. Vad tror ni krävs för att HU ska få ett ännu större genomslag i Göteborgs kommunala gymnasieskolor?

Jag vet inte på vilken nivå HU är idag, så det är svårt att veta om det behövs något större genomslag. Men en fråga är levande så länge den diskuteras i samhället.

Skola: Frölundagymnasiet

Frågeformulär till verksamhetsansvariga/rektorer angående Hållbar Utveckling (HU) inom de kommunala gymnasieskolorna i Göteborg.

Intervjudatum: ____2007-05-22____Med: ____ (lärare)

1. Är ni engagerade i HU här på skolan? -Kommentera gärna ert svar.

Ja, vi har en grupp lärare som arbetar för att lyfta frågan på skolan. Ordnar studiedag (1/2) i augusti. Flera lärare använder HU-perspektivet i undervisningen och låter det påverka även utanför skolan.

2. Hur ser ni på HU?

Ett grundläggande perspektiv som kan läggas på all undervisning.

3. Får skolans nyanställda personal någon introduktion om vad som gäller; vad skolan har för riktlinjer och mål inom HU?

Inga hittills.

4. Myndigheten för skolutveckling har tagit fram stödmaterial för hur man kan arbeta med HU, har ni tagit del av detta material?

I viss utsträckning.

5. Känner ni till att myndigheten för skolutveckling har en utmärkelse; *Skola för HU*?

– Är er skola en *skola för HU*? -Kommentera gärna ert svar.

Inte ännu.

6. Välkomnar ni initiativ som HU?

Ja, visst.

7. Har skolan kontakt och samarbete med andra skolor och institutioner som kan kopplas till HU?

Ja, deltagit i gemensamma studiedagar och även besökt en skola.

8. Vad innebär HU för er och bör man arbeta ämnesövergripande med HU?

Ett nödvändigt perspektiv för alla och är det lika för alla blir det ämnesövergripande.

9. På vilken nivå bör HU diskussionen föras?

-Politiskt; på statlig, regional eller kommunal nivå?

-På lärarutbildningen?

-På individuell nivå, skola för skola?

Absolut alla nivåer.

10. Måste det finnas ett ekonomiskt incitament, såsom skolpengen, särskilda HU-bidrag eller stipendier, för att skolor på allvar ska börja med HU?

Det skulle underlätta om de ekonomiska incitamenten finns. Idag hänger det mycket på eldsjälarna.

11. En konkret del av HU-tillämpning på skolan kan till exempel utgöras av ekologiska produkter i bamba, sopsortering, miljöcertifiering etcetera.
Hur ligger ni till här?
Inte särskilt bra – finns mycket att göra.
12. Vad tror ni krävs för att HU ska få ett ännu större genomslag i Göteborgs kommunala gymnasieskolor?
Goda exempel lyfts fram. Att det något positivt i marknadsföringen av gymnasieskolan. Att man får med sig alla personalkategorier.

Skola: Hvitfeldtska gymnasiet

Frågeformulär till verksamhetsansvariga/rektorer angående Hållbar Utveckling (HU) inom de kommunala gymnasieskolorna i Göteborg.

Intervjudatum: __0707--____Med:____ VCR _____

1. Är ni engagerade i HU här på skolan? -Kommentera gärna ert svar.
Ja, såväl genom vårt kursutbud som genom material och produktval som görs vid inköp och upphandlingar.
2. Hur ser ni på HU?
En synnerligen viktig, men i grunden svårdefinierad frågeställning. Här möts humanekologiska, naturvetenskapliga, samhällsvetenskapliga och tekniska områden i en värdegrundsfråga.
3. Får skolans nyanställda personal någon introduktion om vad som gäller; vad skolan har för riktlinjer och mål inom HU?
Inte i någon strukturerad form.
4. Myndigheten för skolutveckling har tagit fram stödmaterial för hur man kan arbeta med HU, har ni tagit del av detta material?
Jag har läst detta material.
5. Känner ni till att myndigheten för skolutveckling har en utmärkelse; *Skola för HU*?
– Är er skola en *skola för HU*? -Kommentera gärna ert svar.
Nej, detta var nytt för mig.
6. Välkomnar ni initiativ som HU?
Ja, men HU måste också bedrivas långsiktigt och inte få karaktär av projekt.
7. Har skolan kontakt och samarbete med andra skolor och institutioner som kan kopplas till HU?
Ja, till Universitetet.
8. Vad innebär HU för er och bör man arbeta ämnesövergripande med HU?
Vi har en lektor som arbetar med miljöundervisningens utveckling på skolan. Detta SO-ämnen och NO-ämnen.
9. På vilken nivå bör HU diskussionen föras?
-Politiskt; på statlig, regional eller kommunal nivå?
-På lärarutbildningen?
-På individuell nivå, skola för skola?
Alla nivåerna måste behandla HU-frågor.
10. Måste det finnas ett ekonomiskt incitament, såsom skolpengen, särskilda HU-bidrag eller stipendier, för att skolor på allvar ska börja med HU?
Inte nödvändigt. Det kanske t.o.m skulle vara kontraproduktivt eftersom dessa frågor skulle uppfattas som tillfälliga projekt.

11. En konkret del av HU-tillämpning på skolan kan till exempel utgöras av ekologiska produkter i bamba, sopsortering, miljöcertifiering etcetera.

Hur ligger ni till här?

Vi arbetar långtgående med ekologiska produkter i bamba och i andra verksamheter på skolan. Vi planerar för att förbättra sophantering med ett separat miljöhus (miljöstation). Skolgården skall omformas till en "grön" yta.

12. Vad tror ni krävs för att HU ska få ett ännu större genomslag i Göteborgs kommunala gymnasieskolor?

Fortbildningsinsatser för lärare i ämnesövergripande frågor.

Skola: IHGR

Frågeformulär till verksamhetsansvariga/rektorer angående Hållbar Utveckling (HU) inom de kommunala gymnasieskolorna i Göteborg.

Intervjudatum: ____20070530____Med____ Bitr rektor/studierektor____

1. Är ni engagerade i HU här på skolan? -Kommentera gärna ert svar.

Vi har en grupp om 5 personer inkl. rektor & studierektor som gått en kurs under ca ett 1 år som myndigheten för skolutveckling håller i. Vi har erbjudit kurs "Hållbart samhälle A"100p som individuellt val i årskurs 2 & 3 på SP och NP.

2. Hur ser ni på HU?

Vi har prioriterat HU under året vad gäller fortbildning o studiedagar med all personal. Eleverna har arbetat med ett särskilt projekt kring klimatfrågan kopplat till HU.

3. Får skolans nyanställda personal någon introduktion om vad som gäller; vad skolan har för riktlinjer och mål inom HU?

Vi har våra "skolmål" där HU ingår. Detta tas upp och utvärderas i samband med terminslut.

4. Myndigheten för skolutveckling har tagit fram stödmaterial för hur man kan arbeta med HU, har ni tagit del av detta material?

Ja, se fråga 1.

5. Känner ni till att myndigheten för skolutveckling har en utmärkelse; *Skola för HU*?

– Är er skola en *skola för HU*? -Kommentera gärna ert svar.

Faktiskt inte!

6. Välkomnar ni initiativ som HU?

Absolut. Även om det råkar bli väldigt politiskt korrekt just nu.

7. Har skolan kontakt och samarbete med andra skolor och institutioner som kan kopplas till HU?

Inte som jag känner till.

8. Vad innebär HU för er och bör man arbeta ämnesövergripande med HU?

- HU bör tas upp på något sätt i de flesta kurser.
- Vi har ämnesövergripande projekt som bryter ord. Undervisning då HU är i fokus.
- Projektarbete 100p uppmuntras att kopplas till HU.

9. På vilken nivå bör HU diskussionen föras?

-Politiskt; på statlig, regional eller kommunal nivå?

-På lärarutbildningen?

-På individuell nivå, skola för skola?

På samtliga nivåer men våra styrdokument MÅSTE kräva att vi på skolnivå diskuterar HU för att det verkligen ska bli gjort.

10. Måste det finnas ett ekonomiskt incitament, såsom skolpengen, särskilda HU-bidrag eller stipendier, för att skolor på allvar ska börja med HU?

Nej – det räcker med styrdokumentets utformning. Sen är det upp till skolan att prioritera bort annat.

11. En konkret del av HU-tillämpning på skolan kan till exempel utgöras av ekologiska produkter i bamba, sopsortering, miljöcertifiering etcetera. Hur ligger ni till här?

Vi skall bli mycket mer effektiva. Vi har en grupp studenter från miljövetarprogrammet som kartlägger vår skola ur miljöcertifieringssynpunkt. De ska komma med råd om vad vi måste göra.

12. Vad tror ni krävs för att HU ska få ett ännu större genomslag i Göteborgs kommunala gymnasieskolor?

Få med HU i GBG stads skolplan.

(Återigen styrdokument).

Skola: Katrinelundsgymnasiet

Frågeformulär till verksamhetsansvariga/rektorer angående Hållbar Utveckling (HU) inom de kommunala gymnasieskolorna i Göteborg.

Intervjudatum: _0707--__

Med: ansvarig för Samhällsprogrammet och Bernadottegymnasiet.

1. Är ni engagerade i HU här på skolan? -Kommentera gärna ert svar.

Ja. Skolan är miljöcertifierad. HU ligger i målen för NV och SP. Det finns också ett NV-program med miljöinriktning på skolan.

2. Hur ser ni på HU?

Det är en del av utbildningen.

3. Får skolans nyanställda personal någon introduktion om vad som gäller; vad skolan har för riktlinjer och mål inom HU?

Nej.

4. Myndigheten för skolutveckling har tagit fram stödmaterial för hur man kan arbeta med HU, har ni tagit del av detta material?

Vet att det finns. Men har nog inte tittat så mycket i det.

5. Känner ni till att myndigheten för skolutveckling har en utmärkelse; *Skola för HU*?

– Är er skola en *skola för HU*? -Kommentera gärna ert svar.

Ja. Annars se ovan.

6. Välkomnar ni initiativ som HU?

Katrinelundsgymnasiet har jobbat med det redan innan det blev på ”modet” och kommit med i riktlinjerna.

7. Har skolan kontakt och samarbete med andra skolor och institutioner som kan kopplas till HU?

Vi har kontakt med Utbildningsförvaltningen som arbetar övergripande med detta. De arbetar även med frågor om hur man arbetar mot kränkningar och liknande som ju också är HU.

8. Vad innebär HU för er och bör man arbeta ämnesövergripande med HU?

HU är ett övergripande ämne som kommer in på många olika plan. Exempelvis inom SP-ekonomi, geografi och samhällskunskap.

Så där med ämnesövergripande undervisning. Visst samarbete och samsyn inom de olika inriktningarna. Det finns en röd tråd.

9. På vilken nivå bör HU diskussionen föras?

-Politiskt; på statlig, regional eller kommunal nivå?

-På lärarutbildningen?

-På individuell nivå, skola för skola?

Mest på det politiska planet. De olika gymnasieskolorna ska ha rätt att ha olika inriktningar.

De kan då satsa mer eller mindre på de områden de vill satsa på. Vi på Katrinelund är ju ett Riksidrottsgymnasium och lägger därför extra resurser på det. Det kan ju göra att andra Goda idéer som exempelvis Hållbar Utveckling kommer i kläm eftersom det inte är vår Huvudinriktning.

10. Måste det finnas ett ekonomiskt incitament, såsom skolpengen, särskilda HU-bidrag eller stipendier, för att skolor på allvar ska börja med HU?

Ska inte behövas.

11. En konkret del av HU-tillämpning på skolan kan till exempel utgöras av ekologiska produkter i bamba, sopsortering, miljöcertifiering etcetera. Hur ligger ni till här?

Vi har pappersåtervinning, kopiering, kompost och är miljödiplomerade enligt miljöförvaltningens kriterier.

12. Vad tror ni krävs för att HU ska få ett ännu större genomslag i Göteborgs kommunala gymnasieskolor?

-

Skola: Munkebäcksgymnasiet

Frågeformulär till verksamhetsansvariga/rektorer angående Hållbar Utveckling (HU) inom de kommunala gymnasieskolorna i Göteborg.

Intervjudatum: _____ Med: _____ VCR _____

1. Är ni engagerade i HU här på skolan? -Kommentera gärna ert svar.
Ja. För ca 3 år sedan startade vi en miljögrupp på skolan. Gruppen har arbetat fram en miljöpolicy och miljöplan därefter blev vi miljödiplomerade sommaren – 06.
2. Hur ser ni på HU?
Viktigt att alla inom skolan har kunskap om HU. Undervisningen skall belysa hur samhällets funktioner och vårt sätt att leva och arbeta kan anpassas för att skapa HU.
3. Får skolans nyanställda personal någon introduktion om vad som gäller; vad skolan har för riktlinjer och mål inom HU?
Ja. Vid varje läsårsstart får all personal en mapp med "personalinformation" där miljöpolicy finns med. Information om HU sker kontinuerligt via personalinformationsmöten och skolans interna informationsblad. "Munkebäcksbladet"
4. Myndigheten för skolutveckling har tagit fram stödmaterial för hur man kan arbeta med HU, har ni tagit del av detta material?
Nej. Vi har arbetat med material från miljöförvaltningen och lokalförsörjningsförvaltningen.
5. Känner ni till att myndigheten för skolutveckling har en utmärkelse; *Skola för HU*?
– Är er skola en *skola för HU*? -Kommentera gärna ert svar.
Nej.
6. Välkomnar ni initiativ som HU?
Ja.
7. Har skolan kontakt och samarbete med andra skolor och institutioner som kan kopplas till HU?
För att komma igång med vårt miljöarbete och få idéer har vi haft kontakt med Katrinelundsgymnasiet och Angeredsgymnasiet.
8. Vad innebär HU för er och bör man arbeta ämnesövergripande med HU?
Givetvis skall HU ingå i alla kurser.
9. På vilken nivå bör HU diskussionen föras?
-Politiskt; på statlig, regional eller kommunal nivå?
-På lärarutbildningen?
-På individuell nivå, skola för skola?
På alla nivåer.
10. Måste det finnas ett ekonomiskt incitament, såsom skolpengen, särskilda HU-bidrag eller stipendier, för att skolor på allvar ska börja med HU?
Alla miljöförbättringar medför en initial kostnad som t. ex. miljöstation för avfallssortering, ekologisk mat i skolrestaurangen, miljöutbildningar för personal.

11. En konkret del av HU-tillämpning på skolan kan till exempel utgöras av ekologiska produkter i bamba, sopsortering, miljöcertifiering etcetera. Hur ligger ni till här?

Vi har ekologiska produkter i bamba så som ekologisk mjölk, knäckebröd, grönsaker, frukt. Mål för andelen kravmärkta råvaror är 18%.

Lokalförsörjningsförvaltningen (LFF) håller på att skissa på ett miljöhus och söker bygglov för detta. Miljöcertifiering är gjord för ett år sedan och skall förlängas ett år till.

12. Vad tror ni krävs för att HU ska få ett ännu större genomslag i Göteborgs kommunala gymnasieskolor?

Gemensam miljöpolicy för UBF. Samarbete mellan skolor utbyte av goda idéer.

Skola: Polhemsgymnasiet

Frågeformulär till verksamhetsansvariga/rektorer angående Hållbar Utveckling (HU) inom de kommunala gymnasieskolorna i Göteborg.

Intervjudatum: __0707--____Med: VCR

1. Är ni engagerade i HU här på skolan? -Kommentera gärna ert svar.
Ja, ingår i olika kurser och blir alltid ett viktigt inslag när vi jobbar med projektuppgifter på de olika programmen.
2. Hur ser ni på HU?
Det är viktigt. Vi har samarbete med Miljöbron (som är kopplat till Göteborgs Universitet) för att få fram underlag för vidare arbete att bli miljödiplomerade. All personal har fått utbildning (1/2 dag) å Ekocentrum.
3. Får skolans nyanställda personal någon introduktion om vad som gäller; vad skolan har för riktlinjer och mål inom HU?
De får en introduktion som gäller skolan i allmänhet. Mer specifikt får de vid konferenser i ämnen, kurser och program.
4. Myndigheten för skolutveckling har tagit fram stödmaterial för hur man kan arbeta med HU, har ni tagit del av detta material?
Nej.
5. Känner ni till att myndigheten för skolutveckling har en utmärkelse; *Skola för HU*?
– Är er skola en *skola för HU*? -Kommentera gärna ert svar.
Eftersom jag inte känner till ”skola för HU”, så känner jag ej heller till kriterierna för detta och kan inte svara på detta
.
6. Välkomnar ni initiativ som HU?
Definitivt. Vi måste värna/vara rädda om vår miljö och vårt klimat.
7. Har skolan kontakt och samarbete med andra skolor och institutioner som kan kopplas till HU?
GU, Miljöbron, Ekocentrum, Miljöförvaltningen.
8. Vad innebär HU för er och bör man arbeta ämnesövergripande med HU?
Vara uppmärksamma på och värna miljö, klimat, tänka på produktval etc.
9. På vilken nivå bör HU diskussionen föras?
-Politiskt; på statlig, regional eller kommunal nivå?
-På lärarutbildningen?
-På individuell nivå, skola för skola?
På alla nivåer. Det är inte några få personers ansvar. Utnyttja det mediala intresset.
10. Måste det finnas ett ekonomiskt incitament, såsom skolpengen, särskilda HU-bidrag eller stipendier, för att skolor på allvar ska börja med HU?
Kanske. Det är så mycket som ska rymmas/tas upp av skolan. Många intressenter tycker att deras områden är viktigast.

11. En konkret del av HU-tillämpning på skolan kan till exempel utgöras av ekologiska produkter i bamba, sopsortering, miljöcertifiering etcetera. Hur ligger ni till här?
Vi arbetar för att bli miljödiplomerade. Gemensam återvinningscentral är på gång i vårt område. Krav ställs vid upphandling av skolmåltider.
12. Vad tror ni krävs för att HU ska få ett ännu större genomslag i Göteborgs kommunala gymnasieskolor?
Tiden arbetar för att detta blir allt viktigare. Kanske fler ”tävlingar” likt Klimatkampen.

Skola: Schillerska Gymnasiet

Frågeformulär till verksamhetsansvariga/rektorer angående Hållbar Utveckling (HU) inom de kommunala gymnasieskolorna i Göteborg.

Intervjudatum: _____ Med: VCR

1. Är ni engagerade i HU här på skolan? -Kommentera gärna ert svar.
Vi på Schillerska arbetar med HU i vår undervisning och i vårt dagliga arbete.
2. Hur ser ni på HU?
HU är något som vi som människor måste arbeta med, vi har inge val.
3. Får skolans nyanställda personal någon introduktion om vad som gäller; vad skolan har för riktlinjer och mål inom HU?
Inte så att vi sätter oss ner och ger instruktioner. Det arbete som sker i det dagliga arbetet, vid beslutsfattande, vid kursplaneringar m.m.
4. Myndigheten för skolutveckling har tagit fram stödmaterial för hur man kan arbeta med HU, har ni tagit del av detta material?
Vi har tagit del av det, men vi har ännu inte beslutat att försöka få utmärkelsen.
5. Känner ni till att myndigheten för skolutveckling har en utmärkelse; *Skola för HU*?
– Är er skola en *skola för HU*? -Kommentera gärna ert svar.
Ja, det känner vi till. Som sagt, i vårt dagliga arbete har vi med HU.
6. Välkomnar ni initiativ som HU?
Vårt uppdrag är att arbeta enligt läroplanerna och det gör vi. Sedan kan man alltid diskutera olika satsningar, framför allt vilken effekt de ger.
7. Har skolan kontakt och samarbete med andra skolor och institutioner som kan kopplas till HU?
Inte som samlad skola, det kan förekomma på enskild lärarnivå.
8. Vad innebär HU för er och bör man arbeta ämnesövergripande med HU?
HU innebär för oss att man är medveten om vikten av att tänka långsiktigt i alla beslut som tas så att vårt samhälle kan överleva.
9. På vilken nivå bör HU diskussionen föras?
-Politiskt; på statlig, regional eller kommunal nivå?
-På lärarutbildningen?
-På individuell nivå, skola för skola?
Kursplaner och prioriteringar måste vara på politisk nivå, genomförandet skall sedan diskuteras av dem som skall genomföra det.
- 10.. Måste det finnas ett ekonomiskt incitament, såsom skolpengen, särskilda HU-bidrag eller stipendier, för att skolor på allvar ska börja med HU?
Nej, det behövs en eller flera individer som känner starkt för frågan.

11. En konkret del av HU-tillämpning på skolan kan till exempel utgöras av ekologiska produkter i bamba, sopsortering, miljöcertifiering etcetera. Hur ligger ni till här?

I de upphandlingar som görs ställs krav på bl.a. miljöcertifiering och kravmat. Vi försöker att hela tiden välja de alternativ som skall bidra till HU.

12. Vad tror ni krävs för att HU ska få ett ännu större genomslag i Göteborgs kommunala gymnasieskolor?

Svårt att säga, jag tror att de många skolor är trötta på olika projekt. Fördela resurserna och låt oss arbeta efter våra styrdokument utan en massa tillfälliga projekt.

Skola: Slottsbergsgymnasiet

Frågeformulär till verksamhetsansvariga/rektorer angående Hållbar Utveckling (HU) inom de kommunala gymnasieskolorna i Göteborg.

Intervjudatum: _070627_____Med: _____VCR_____

1. Är ni engagerade i HU här på skolan? -Kommentera gärna ert svar.

Ja, begreppet finns med i våra verksamhetsmål. Alla rektorer inom vår verksamhet fick i uppdrag att gå till EKO-centrum för att väcka frågan. Miljögrupp finns på varje skola.

2. Hur ser ni på HU?

Övergripande viktiga frågor. Stora frågor som behöver brytas ned till mindre, som passar med verksamheten. Ekologiska fotavtryck, Hälsa och konsumtion, Livskunskap.

3. Får skolans nyanställda personal någon introduktion om vad som gäller; vad skolan har för riktlinjer och mål inom HU?

Inte egentligen, men intro för ny personal med rutiner för arbetsmiljö arbetet.

4. Myndigheten för skolutveckling har tagit fram stödmaterial för hur man kan arbeta med HU, har ni tagit del av detta material?

Nej

5. Känner ni till att myndigheten för skolutveckling har en utmärkelse; *Skola för HU*?

– Är er skola en *skola för HU*? -Kommentera gärna ert svar.

Nej

6. Välkomnar ni initiativ som HU?

Ja, det är viktigt för hela samhället, för vår framtid.

7. Har skolan kontakt och samarbete med andra skolor och institutioner som kan kopplas till HU?

EKO-centrum, LFF-miljödiplomering.

8. Vad innebär HU för er och bör man arbeta ämnesövergripande med HU?

HU bör genomsyra allting. Tema dagar. Livsstil.

9. På vilken nivå bör HU diskussionen föras?

-Politiskt; på statlig, regional eller kommunal nivå?

-På lärarutbildningen?

-På individuell nivå, skola för skola?

På alla nivåer. Politiska beslut bör nätas in, uppmuntras.

10. Måste det finnas ett ekonomiskt incitament, såsom skolpengen, särskilda HU-bidrag eller stipendier, för att skolor på allvar ska börja med HU?

Nej, inget ekonomiskt skäl. Man får göra vad man kan ändå. Mer politiska beslut att det ska göras.

11. En konkret del av HU-tillämpning på skolan kan till exempel utgöras av ekologiska produkter i bamba, sopsortering, miljöcertifiering etcetera. Hur ligger ni till här?

Hotell Kusten, ekologiska produkter. Ekologiskt kaffe etc. på alla enheter. Miljö certifiering. Miljöbilar leasas till transporter.

12. Vad tror ni krävs för att HU ska få ett ännu större genomslag i Göteborgs kommunala gymnasieskolor?

Skolans slogan "Jag och du här och nu". D.v.s. stanna upp och ta hänsyn till varann. HU innebär även kommunikation.

Det måste märkas att det finns en politisk vilja från kommunens sida. Och uppföljning av beslut.